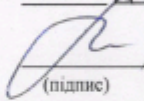

Міністерство освіти і науки України
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу
Інститут економіки та менеджменту
назва інституту випускової кафедри

ЗАТВЕРДЖУЮ

Директор ІЕМ
(назва інституту)
 Іванна ЗАПУХЛЯК
(підпис) (Ім'я ПРИЗВИЩЕ)

« 01 09 » 2023 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА

ОСНОВИ ФІНАНСОВОЇ ДУМКИ

(назва навчальної дисципліни)

Освітній рівень перший (бакалаврський) рівень
(назва освітнього рівня)

Галузь знань 07 «Управління та адміністрування»
(цифра і назва галузі знань)

Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»
(код і назва спеціальності)

Спеціалізація _____
(назва спеціалізації за наявності)

Освітня програма «Фінанси, митна справа та фіскальне адміністрування»
(назва ОП)

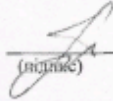
Статус дисципліни обов'язкова
обов'язкова/вибіркова

Мова викладання українська

2023 р.

Розробник(и):

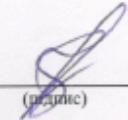
Доцент кафедри фінансів, к.е.н., доц.
(посада, назва кафедри, науковий ступінь, вчене звання)
vira.shyiko@nung.edu.ua

 Віра ШИЙКО
(підпис) (Ім'я ПРІЗВИЩЕ)

Схвалено на засіданні кафедри фінансів
(назва кафедри)

Протокол від «31» серпня 2023 року № 1.

Завідувач кафедри фінансів
(назва кафедри)

 Ірина ФАДЄЄВА
(підпис) (Ім'я ПРІЗВИЩЕ)

Узгоджено:

Завідувач випускової
кафедри фінансів
(назва кафедри)

 Ірина ФАДЄЄВА
(підпис) (Ім'я ПРІЗВИЩЕ)

Гарант ОП Фінанси, митна справа та фіскальне адміністрування
(назва програми)

 Ірина ФАДЄЄВА
(підпис) (Ім'я ПРІЗВИЩЕ)

1 ЗАГАЛЬНА ІНФОРМАЦІЯ ПРО НАВЧАЛЬНУ ДИСЦИПЛІНУ

Мета і завдання дисципліни	Головною метою вивчення дисципліни є формування у студентів системного бачення еволюції світової фінансової думки, вивчення питання історичного розвитку фінансової думки в історії людства від стародавнього світу до сучасності, розгляд фінансових теорій давнини та сучасності, їх вплив на розвиток фінансів. Основні завдання курсу відповідають головній меті і передбачають: формування фінансового мислення та систематизація теоретичних фінансових знань щодо сучасних наукових досягнень у фінансовій сфері та вироблення практичних навичок їх адаптації до потреб бізнесу в умовах сучасної хаотично структурованої економіки.
Посилання на розміщення дисципліни на навчальній платформі	Навчально-методичне забезпечення розміщено на сторінці кафедри фінансів, обліку та оподаткування за покликанням: https://nung.edu.ua/index.php/department/kafedra-finansiv-obliku-ta-opodatкування/522-opp-072-finansy-mytna-sprava-ta-fiskalne
Попередні вимоги для вивчення дисципліни / пререквізити	<i>відсутні</i>
Постреквізити	<i>Філософія і соціологія</i>
Результати навчання	ПРН01. Знати та розуміти економічні категорії, закони, причинно-наслідкові та функціональні зв'язки, які існують між процесами та явищами на різних рівнях економічних систем. ПРН02. Знати і розуміти теоретичні основи та принципи фінансової науки, особливості функціонування фінансових систем. ПРН19. Виявляти навички самостійної роботи, гнучкого мислення, відкритості до нових знань. ПРН23. Визначати досягнення і ідентифікувати цінності суспільства на основі розуміння місця предметної області у загальній системі знань, використовувати різні види та форми рухової активності для ведення здорового способу життя.
Компетентності	інтегральна: здатність розв'язувати складні спеціалізовані завдання та практичні проблеми в ході професійної діяльності у галузі фінансів, банківської справи та страхування або у процесі навчання, що передбачає застосування окремих методів і положень фінансової науки та характеризується невизначеністю умов і необхідністю врахування комплексу вимог здійснення професійної та навчальної діяльності. загальні: ЗК01. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу. ЗК07. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями. ЗК14. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя. спеціальні: ФК01. Здатність досліджувати тенденції розвитку економіки за допомогою інструментарію макро- та мікроекономічного аналізу, оцінювати сучасні економічні явища.

	ФК02. Розуміння особливостей функціонування сучасних світових та національних фінансових систем та їх структури.
Підсумковий контроль, форма	Диференційований залік
Перелік соціальних, «м'яких» навичок (soft skills)	навчальна дисципліна формує навички логічного, критичного, позитивного, конструктивного мислення та креативного мислення, навички уміння формувати власну думку

2 ПОЛІТИКА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

1) щодо відвідування занять і поведінки на них

Згідно «Положення про організацію освітнього процесу в Івано-Франківському національному технічному університеті нафти і газу» (від 31.03.2022 р., наказ № 68) (https://docs.google.com/document/u/1/d/e/2PACX-1vQfAsqo4SgfOAC4CORnktD6cV8e_Drg1hQjAOslC9I_XLrMvCZw4gmGVYKAUTinjeSYCpze5Rc0P4ad/pub) відвідування здобувачами вищої освіти всіх аудиторних занять з пропонованої дисципліни за чинним протягом семестру розкладом є обов'язковим. Спізнення на зазначені заняття – не допускаються.

Усі види навчальних робіт і завдань необхідно виконувати вчасно, щоб зберігати загальний темп курсу, котрий сприяє ефективному засвоєнню матеріалу. Наслідками пропущених практичних занять без поважних причин, зазвичай, стають додаткові види самостійної роботи (домашня контрольна робота, усна відповідь, тестовий контроль, презентація, есе).

При відвідуванні занять в режимі відеоконференцій необхідно працювати із ввімкненими відеокамерами, приєднуватися до заняття з корпоративних акаунтів, найменування якого повинно містити прізвище та ім'я здобувача освіти.

2) щодо дотримання принципів академічної доброчесності

Не допускається порушення академічної доброчесності, зокрема неприпустимими є елементи плагіату в презентаціях та доповідях, списування під час виконання контрольних завдань (у т. ч. із використанням мобільних пристроїв), фальсифікації та фабрикації в письмових роботах. Студенти повинні проявляти самостійність у виконанні поставлених завдань, коректності посилань на інформаційні джерела.

Здобувачі вищої освіти під час навчання в університеті зобов'язані неухильно виконувати «Положення про академічні доброчесність працівників та здобувачів вищої освіти Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу» (від 13.12.2019 р., наказ № 327 зі змінами внесеними згідно з наказом ректора від 05 квітня 2022 року № 73) (https://docs.google.com/document/u/1/d/e/2PACX-1vQdKO2-AhMnnm0rW-jjwpNiRWKdicYQcz3Gk2uPBXV1BwgCbHr0Kr_1NeOu_E-SDHqYliqMZOPHZp1g/pub).

3) щодо оцінювання

Форма зарахування навчальної дисципліни відповідає вимогам навчального плану і враховує специфіку дисципліни, у тому числі поставлені цілі та результати навчання. Студентів інформується на першому занятті з даної дисципліни про правила зарахування навчальної дисципліни, у тому числі – Кількість вимог, форми та критерії оцінювання. Поточний контроль успішності студентів проводиться викладачем безпосередньо під час її вивчення на поточних заняттях згідно розкладу та відповідно до робочої програми. Поточний контроль здійснюється на кожному практичному занятті відповідно до конкретних цілей теми з метою перевірити ступінь та якість засвоєння матеріалу, що вивчається та під час індивідуальної роботи викладача зі студентом для тих тем, які студент опрацьовує самостійно і вони не входять у структуру практичного заняття. На всіх практичних заняттях застосовується об'єктивний контроль підготовки та засвоєння практичних навичок із метою перевірки підготовленості студента до заняття. У процесі поточного контролю оцінюється самостійна робота студента щодо повноти виконання завдань, рівня засвоєння навчальних матеріалів, оволодіння практичними навичками аналітичної, дослідницької роботи та ін.

До всіх студентів застосовуються єдині принципи, вимоги та критерії оцінювання. Оцінювання проводиться за 100-бальною шкалою. Бали нараховуються за наступним співвідношенням: лекції – 40% семестрової оцінки, практичні роботи – 60 % семестрової оцінки.

Оцінювання знань студентів проводиться за результатами тематичних контролів та підсумкового контролю за 9-ма змістовними модулями ЗМ1-ЗМ9. Оцінювання лекційного (теоретичного) курсу проводиться у вигляді колоквиумів. Оцінювання практичного курсу (практичні заняття) проводиться шляхом перевірки виконання поставлених практичних та індивідуальних завдань.

Пропуски занять без поважної причини відпрацьовуються студентом згідно розкладу консультацій, що подано на сайті кафедри (<https://nung.edu.ua/department/institut-ekonomiki-ta-menedzhmentu/kafedra-finansiv>). При оцінюванні надається перевага стандартизованим методам: тестуванню, структурованій письмовій роботі. За змістом оцінюється рівень сформованості умінь та навичок, що визначені в освітній програмі підготовки бакалаврів спеціальності 072 – Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок та відображені у даній програмі.

У разі застосування дистанційної технології навчання поточний та семестровий контролю здійснюються згідно «Положення щодо організації поточного, семестрового контролю та атестації здобувачів вищої освіти із застосуванням дистанційних технологій» від 22.10.2022р. наказ №262

(https://docs.google.com/document/u/1/d/e/2PACX-1vTA8xDAhVyCMLSvHWaS9lc6EBR8mO-hwzDIjw6iRER_tVGd6nRCPQwVx7_jmBFQ/pub).

4) щодо кінцевих термінів (дедлайнів) та перескладання

Диференційований залік – це форма підсумкового контролю, що полягає в оцінці засвоєння здобувачем навчального матеріалу з даної навчальної дисципліни на підставі суми балів, отриманих на контрольних заходах протягом семестру. Здобувач повинен протягом навчального семестру вчасно (до наступного заняття або визначеної дати) виконувати всі завдання, передбачені даною робочою програмою.

5) щодо визнання результатів навчання у неформальній освіті (у випадку наявності такої можливості)

Робочою програмою не передбачено визнання результатів навчання у неформальній освіті.

Уніфікована інформація

6) щодо оскарження результатів контрольних заходів

Здобувачі вищої освіти мають право на оскарження оцінки з дисципліни отриманої під час контрольних заходів. Апеляція здійснюється відповідно до Положення про звернення здобувачів вищої освіти з питань, пов'язаних з освітнім процесом, затвердженого наказом ректора університету № 43 від 24.02.2020 року. Ознайомитись з документом можна за покликанням <https://griml.com/L3VUV>.

7) щодо конфліктних ситуацій

Спілкування учасників освітнього процесу (викладачі, здобувачі) відбувається на засадах партнерських стосунків, взаємопідтримки, взаємоповаги, толерантності та поваги до особистості кожного, спрямованості на здобуття істинного знання. Вирішення конфліктних ситуацій здійснюється відповідно до Положення про вирішення конфліктних ситуацій в ІФНТУНГ, затвердженого наказом ректора університету № 44 від 24.02.2020 року. Ознайомитись з документом можна за покликанням <https://griml.com/i42PI>.

8) щодо опитування здобувачів

Після завершення курсу здобувачу надається можливість пройти опитування стосовно якості викладання дисципліни за покликанням <https://nung.edu.ua/department/yakist-osviti/04-anketuvannya>

3 ПРОГРАМА ТА СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

3.1 Кількість навчальної дисципліни

Ресурс годин на вивчення дисципліни «Основи фінансової думки» згідно з чинним НП, розподіл за семестрами і видами навчальної роботи характеризує таблиця 1.

Таблиця 1 – Розподіл годин, виділених на вивчення дисципліни

Найменування показників	Усього	Розподіл по семестрах	
		Семестр _1_	Семестр _____
Кількість кредитів ECTS	3	3	
Загальний обсяг часу, год.	90	90	
Аудиторні заняття, год., у т.ч.:	44	44	
– лекційні заняття	26	24	
– практичні/семінарські заняття	18	20	
– лабораторні заняття	-	-	
Самостійна робота, год	46	46	
Форма семестрового контролю (іспит, залік, захист КР, захист КП)	Диференційовани й залік	Диференційовани й залік	

3.2. Лекційні заняття

Тематичний план лекційних занять дисципліни характеризує таблиця 2.

Таблиця 2 – Тематичний план лекційних занять

Шифр	Назви модулів (М), змістових модулів (ЗМ), тем (Т) та їх зміст	Обсяг годин	Література
М 1	Фінансова думка до XX століття	14	
ЗМ1	Вступ до курсу «Основи фінансової думки»	4	1-5
Т1	Предмет і завдання курсу «Основи фінансової думки». Місце курсу в загальноекономічній підготовці. Зародження фінансової думки в давнині – у працях філософів. Вироблення важливих наукових фінансових знань у творах з економіки домашнього господарства, прикладної філософії, права, теології. Становлення та розвиток фінансової науки, як і інших економічних дисциплін.		

Шифр	Назви модулів (М), змістових модулів (ЗМ), тем (Т) та їх зміст	Обсяг годин	Література
ЗМ2	Фінансова думка Стародавнього світу і середньовіччя		
Т2	Писемні джерела дослідження фінансової думки Стародавнього Сходу. Питання організації та управління державним господарством. «Повчання гераклеопольського царя своєму сину Мерікара» (XXII ст. до н.е.), «Проречення Іпусера», «Пророцтво Неферті», «Повчання Ахтоя», інші адміністративно-господарські та юридичні документи. Месопотамія, розвиток приватної власності, соціальне розшарування суспільства. Регулювання економічної діяльності населення та регламентування приватноправових відносин. Закони вавилонського царя Хаммурапі (XVIII ст. до н.е.). Зміцнення економічної влади держави. Розвиток товарно-грошових відносин. Стародавня Індія. Трактат «Артхашастра» (IV-III ст. до н.е.). Мистецтво політики та управління державою. «Артхашастра». Роль держави в господарському житті країни. Головна мета економічної політики держави – поповнення скарбниці. Вчення про управління та державні доходи. Основні джерела доходів староіндійської держави. Питання торгівлі як одного зі способів збагачення державної скарбниці. Нагляд за цінами та отримуваним прибутком. Фінансова думка Стародавнього Китаю. Конфуціанство, легізм, даосизм та моїзм. Концепція поділу китайського суспільства на керуючих та керованих. Еволюція учення Конфуція.	4	1-5
ЗМ3	Зародження і розвиток фінансової науки у XV - XVIII ст.		
Т3	Зародження фінансової науки у XV-XVI ст. Головна функція фінансової науки. Етапи розвитку фінансової науки. Розвиток вчення про державні доходи. Дослідження бюджетів феодальних держав. Перші спроби аналізу державних витрат. Інтенсивна розробка принципів оподаткування й ідей податкової справедливості. Ж.Боден «Про державу». Класифікація державних доходів. «Фінансові нерви держави». Початок фінансової науки. Дослідження доходів. Централізація фінансів країни. Праці французького сюрінтенданта фінансів М.Сюллі. Регулярне складання розпису державних доходів і витрат. «Політичний заповіт» кардинала А.Рішельє. Загальні положення А.Рішельє з проблем фінансів. Сформульовано принципи оподаткування. Два проекти бюджетної реформи. Виділення трьох типів державного бюджету: мирного, воєнного і післявоєнного. Ґрунтовні роботи з фінансів італійських учених Ф.Петрарки, Бернадо, Дж.Баторо, Н.Макіавелі та інших.	2	1-5
ЗМ4	Камералісти і класики		

Шифр	Назви модулів (М), змістових модулів (ЗМ), тем (Т) та їх зміст	Обсяг годин	Література
T4	Систематизований аналіз державного господарства. Д. Фон Юсті, Д. Бехер, Д. фон Зенненфельс, Д. Фон Секондорф. Держав як об'єкт планування. Погляди камералістів. Взаємозв'язок фінансів із народним господарством та залежності рівня добробуту населення від платоспроможності щодо податків. Д.Юсті і Д.Зонненфельс про причини добробуту держав, функції державного управління і заходи щодо збільшення добробуту і забезпечення безпеки держави. Д.Юсті «Система фінансового господарства». Системно викладені основні положення фінансової науки. Поява перших підручників з фінансової дисципліни. Новий етап розвитку науки в останній чверті XVIII ст. Структура науки, вчення про державні доходи і державні витрати. Теорія податків. Падіння ролі доходів від державного майна (домена) і прогресуюча тенденція скорочення кількості і питомої ваги в державному бюджеті доходів від державних регалій. Трактатування державних витрат як послуг специфічного роду. Принципи загальності і пропорційності податків і відповідна їм система реальних податків. Поступальний розвиток податкової теорії. Розквіт класичної (іноді її називають абсолютною) фінансової школи. Вчення А.Сміта про податки. Чотири правила (загальні положення) у побудові податкових систем.		
ЗМ5	Розвиток фінансової науки у XIX сторіччі		
T5	Становлення фінансової науки як самостійної галузі економічного знання. Відокремлення фінансової науки від сфери політичної економії. Перехід країн Європи від абсолютизму до конституційної форми правління. Розвиток правових основ державного управління. Розширення меж предмета науки. Фундаментальний характер впливу політичної економії і державного права на розвиток фінансової науки. Становлення фінансових шкіл, що відрізнялися методологією дослідження фінансових інститутів і категорій, соціальною спрямованістю аналізу. Німецька школа XIX ст. Критика класиків за індивідуалізм, невизнання важливої ролі держави і національних інституційних складових суспільного життя в розвитку економіки. Критичні зауваження щодо змісту основних постулатів класичної економічної доктрини. Значення морального закону й морального самовизначення. Й.Фіхте. Держава – природне явище, а її закони є лише вираженням природного стану речей. Держава нейтральна до індивідуальних інтересів, а тому може свідомо спрямовувати й забезпечувати розвиток суспільства. А.Мюллер. Держава сама створює ідеологію, згідно з якою має розвиватися суспільство. Заперечення протистояння економічних інтересів у суспільстві й визнання лише суперництва інтересів різних націй.	2	1-5

Шифр	Назви модулів (М), змістових модулів (ЗМ), тем (Т) та їх зміст	Обсяг годин	Література
М 2	Фінансова думка сучасності	12	
ЗМ6	Неокласична школа фінансової науки		
6	Основні положення теорії оподаткування за принципом платоспроможності (1848р.) Принцип рівнонапруженості оподаткування. Припущення про існування ідеальної держави. Д. Мілль «Основи політичної економії». Економічна роль держави. Державна система соціального забезпечення. Проблеми оподаткування. Основоположні теорії граничної корисності, граничної продуктивності, аналіз граничних величин в економіці. Теорія граничної корисності Ф.Еджуорта. Пропорційне зменшення функцій граничної корисності і зниження стимулюючого ефекту. Нозвиток теорії оподаткування за економікою добробуту і теорії перекладання податкового тягара. А.Пігу. Концепція зовнішніх (побічних) ефектів. Відкриття нової епохи у фінансовій науці. Концепція суспільних благ. Вихідна точка фінансово-теоретичних досліджень К.Вікселля. «Принцип рівності між податковими платежами індивідів і зустрічними послугами держави». Принцип платоспроможності. Теорія «жертви» Дж.Мілля. Інституціональна симетрія. К.Вікселль. «Фінансово-теоретичні дослідження» (1896р.).	4	1-5
ЗМ7	Розвиток фінансової науки в Україні		
Т7	Роботи видатного вченого, поета, письменника, громадського діяча І.Я.Франка. Актуальність праць І.Я.Франка сьогодні. «Сила податкова Галичини». Критичні розгляди проектів та звітів державного бюджету. Зацікавленість щодо питань розвитку банківської системи в Галичині. Поява значної кількості банківських установ. М.І.Туган-Барановський. Заперечення твердження К.Маркса. М.Добриловський «Основи фінансової науки». Традиція ототожнення державних фінансів із державним господарством. Український вчений-фінансист М.І.Мітіліно. «Основи фінансової науки». Професор Харківського університету М.М.Алексєєнко. «Погляд на розвиток вчення про податки». Дослідження поглядів на податки А.Сміта, Ж.-Б.Сея, Д.Рікардо, Ж.Сімонді, Д.Мілля. Послуги держави – це виробництво корисних речей. Теоретико - змістовна спрямованість наукових досліджень представників української фінансової думки.	4	1-5
ЗМ8	Хвиля кейнсіанської революції		
Т8	Кейнсіанська течія фінансової думки. Виникнення кейнсіанської течії. Заперечення дії автоматичного механізму як на ринку товарів, так і на ринку робочої сили і капіталу. Активне макроекономічне регулювання сукупного попиту з боку держави. Конкретні напрямки державного втручання в економіку і державного регулювання. Три основні сфери: грошовий обіг та грошову політику, нагромадження капіталу і	2	1-5

Шифр	Назви модулів (М), змістових модулів (ЗМ), тем (Т) та їх зміст	Обсяг годин	Література
	реалізацію вироблених товарів. Концепція дефіцитного фінансування, або штучного накачування грошей в економіку. Підтримка інвестиційної діяльності, сприяння максимальному перетворенню заощаджень на капіталовкладення. Планомірне проведення контрциклічної фіскальної політики. Теорія мультиплікатора. А.Лернер з його концепцією «функціональних фінансів». Неокейнсіанські теоретики циклу. Концепція акселератора. Е.Хансен. «Економічні цикли та національний дохід» (1958р.). Технічний прогрес породжує автономні інвестиції і визначає рівень акселератора. Концепція американських неокейнсіанців. Автоматичне застосування податкової та бюджетної політики для регулювання циклу		
ЗМ 9	Загальний огляд сучасної фінансової науки		
Т9	Еволюція теорій фінансової науки представлена у вигляді родовідного дерева. Виокремлення економічного аналізу діяльності держави у спеціальну ланку фінансової науки. Дослідження процесу прийняття колективних рішень у державі. Теорії неокласиків Дж.Мілля, А.Маршалла, А.Пігу, В.Парето, базовані на економіці добробуту. Фінансова наука, орієнтована на суспільний вибір. Дослідження ступеню впливу державних заходів на індивідів та їхню реакцію на ці заходи. Поширення економічного аналізу на сферу діяльності держави. Модель економічної поведінки. Г.Бекер «Економічна модель людської поведінки»: гіпотеза методологічного індивідуалізму; гіпотеза максимізації власної вигоди; гіпотеза заданих преференцій та змінних обмежень; гіпотеза існування релевантних альтернатив. Гіпотеза методологічного індивідуалізму. Індивід як дієздатна одиниця. Поняття «суспільні інтереси». Система інструментів учення про колективізм держави, яка ставить суспільство вище за індивіда. Гіпотеза максимізації власної вигоди. Альтруїстична або ж зловмисна своєкорислива поведінка. Егоїстичний спосіб дій, орієнтований на максимізацію власної вигоди. Гіпотеза заданих преференцій та змінних обмежень. Корисливі прагнення індивіда не завжди приводять до реалізації усіх його бажань. Причини зміни поведінки індивіда насамперед криються у зміні обмежень, а не преференцій. Рациональна адаптація індивіда до обмежень. Гіпотеза релевантних альтернатив. Субституція. Субституція як стабілізатор соціальних процесів. Відмінність моделі економічної поведінки від інших гіпотез, що заперечують можливість заміщення. Механізм функціонування держави. Поняття «інституціоналізм». Інститути – форми і межі діяльності людей. Вони представляють політичні організації, форми підприємництва, системи кредитних	2	1-5

Шифр	Назви модулів (М), змістових модулів (ЗМ), тем (Т) та їх зміст	Обсяг годин	Література
	установ. Податкове і фінансове законодавство, організація соціального забезпечення, зв'язане з господарською практикою.		
	Всього	26	

3.3. Практичні (семінарські) заняття

Теми практичних (семінарських) занять дисципліни наведено у таблиці 3.

Таблиця 3 – Теми практичних (семінарських) занять

Шифр	Назви модулів (М), змістових модулів (ЗМ), тем практичних занять	Обсяг годин	Література
М 1	ФІНАНСОВА ДУМКА ДО XX СТОЛІТТЯ	10	
ЗМ 1	Вступ до курсу «Основи фінансової думки»	2	1-5
ЗМ 2	Фінансова думка Стародавнього світу і середньовіччя	2	1-5
ЗМ 3	Зародження і розвиток фінансової науки у XV - XVIII ст.	2	1-5
ЗМ 4	Камералісти і класики	2	1-5
ЗМ 5	Розвиток фінансової науки у XIX сторіччі	2	1-5
М 2	ФІНАНСОВА ДУМКА СУЧАСНОСТІ	8	
ЗМ 6	Неокласична школа фінансової науки	2	1-5
ЗМ 7	Розвиток фінансової науки в Україні	2	1-5
ЗМ 8	Хвиля кейнсіанської революції	2	1-5
ЗМ 9	Загальний огляд сучасної фінансової науки	2	1-5
	Всього	18	

3.4. Лабораторні заняття

Лабораторні заняття не передбачені.

3.5. Завдання для самостійної роботи здобувача

Види самостійної роботи в межах даного курсу наводяться у таблиці 4, згідно П.2.2.3 Порядку розроблення та затвердження робочих програм

<https://nung.edu.ua/departament/navchalnyy-viddil/04-normatyvno-pravova-baza-universytetu>

Таблиця 4 – Види самостійної роботи

Найменування видів самостійної роботи	Кількість годин
Опрацювання матеріалу, викладеного на лекціях	10
Підготовка до практичних занять та поточних контрольних заходів	12
Опрацювання матеріалу, винесеного на самостійне вивчення	24
Усього годин	46

Перелік матеріалу, який виноситься на самостійне вивчення, наведено у таблиці 5.

Таблиця 5 – Матеріал, що виноситься на самостійне вивчення

Шифр и	Назви модулів (М), змістових модулів (ЗМ), питання, що вноситься на самостійне вивчення	Обсяг годин	Література
М 1	ФІНАНСОВА ДУМКА ДО XX СТОЛІТТЯ	14	
ЗМ 1	Еволюція неокласичних ідей. Неолібералізм	4	1-5
ЗМ 2	Англійський та німецький неолібералізм	4	1-5
ЗМ 3	Монетаризм. Неокласичне відродження	2	1-5
ЗМ 4	Теорія раціональних очікувань у фінансовій політиці	2	1-5
ЗМ 5	Теорія «економіки пропозиції»	2	1-5
М 2	ФІНАНСОВА ДУМКА СУЧАСНОСТІ	10	
ЗМ 6	Сучасна світова наукова фінансова думка	4	1-5
ЗМ 7	Теорія суспільного добробуту	2	1-5
ЗМ 8	Теорія оптимального оподаткування	2	1-5
ЗМ 9	Економічна теорія конституції та правил прийняття рішень	2	1-5

Контроль за опрацюванням тем, винесених на самостійне навчання, входить до поточного оцінювання за відповідними змістовними модулями.

3.6. Курсовий проєкт/робота

Курсову роботу не передбачено

4. НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ

4.1 Перелік основної літератури

1. Фінансова думка України : конспект лекцій для здобувачів вищої освіти спеціальності 072 "Фінанси, банківська справа та страхування" освітнього ступеня "Бакалавр" денної форми навчання / уклад. : Н. М. Сіренко, Т. І. Лункіна, А. В. Бурковська, Н. О. Шишпанова, К. А. Мікуляк. Миколаїв : МНАУ, 2021. 77 с. URL: <https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/8471/1/Finansova%20dumka%20Ukrainy.pdf>.
2. Теорія та історія фінансової системи : навч. посібник / [О.Ю.Клепанчук, Н.Б.Татарин, О.П.Нагорнюк та ін.]; за заг. редакцією О. Ю. Клепанчук. Львів : ЛНУ імені Івана Франка. 2023. 282 с. URL: <https://financial.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2023/11/clepanchuk.indd-02.10.2023-3-1.pdf>

4.2 Перелік додаткової та навчальної літератури

3. Більше ніж гроші. Фінансова історія людства / Сергій Мошенський. Київ: Саміт-книга, 2020. 504 с.
4. Ніл Фергюсон. Еволюція грошей. Фінансова історія світу / пер.з англ Катерина Диса. 2-е вид. К.: Наш формат, 2019. 384с.
5. Теорія та історія фінансової системи : навч. посібник / [О. Ю.Клепанчук, Н.Б.Татарин, О.П.Нагорнюк та ін.] ; за заг. редакцією О. Ю. Клепанчук. Львів : ЛНУ імені Івана Франка. 2023. 282 с.

4.3 Інформаційні ресурси в Інтернеті

6. Економічна історія країн. Ціна держави. <https://www.youtube.com/playlist?list=PL3baVAJdFKVbdfzaCXcGyFp0-lwugpJxe>
7. Центр фінансових знань «Талан». <https://talan.bank.gov.ua/>
8. Офіційний сайт Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. <http://nbuv.gov.ua/>

5. ФОРМИ І МЕТОДИ НАВЧАННЯ Й ОЦІНЮВАННЯ

При вивченні дисципліни відповідно до наказу №150 від 24.06.2021р. (додаток №2) використовуються такі форми і методи навчання й оцінювання, що наведені в таблиці 6 (<https://nung.edu.ua/department/navchalnyy-viddil/04-normatyvno-pravova-baza-universytetu>), а саме:

Таблиця 6 – Забезпечення програмних результатів навчання відповідними формами та методами

Шифр програмного результату навчання	Методи навчання (МН)	Форми і методи оцінювання (МФО)
ПРН01. Знати та розуміти економічні категорії, закони, причинно-наслідкові та функціональні зв'язки, які існують між процесами та явищами на різних рівнях економічних систем. ПРН02. Знати і розуміти теоретичні основи та принципи фінансової науки, особливості функціонування фінансових систем. ПРН19. Виявляти навички самостійної роботи, гнучкого мислення, відкритості до нових знань. ПРН23. Визначати досягнення і ідентифікувати цінності суспільства на основі розуміння місця предметної області у загальній системі знань, використовувати різні види та форми рухової активності для ведення здорового способу життя.	МН 1 - словесні методи (МН 1.1 – лекція, МН 1.2 – розповідь – пояснення, МН 1.3 – бесіда); МН 2 - наочні методи (МН 2.4 - комп'ютерні і мультимедійні методи); МН 3 - практичні методи (МН 3.1 – вправи, МН 3.4 - практичні роботи); МН 7 – аналітичний метод; МН 10 - метод узагальнення; МН 18 - методи самостійної роботи вдома; МН 20 - інтерактивні методи (МН 20.1 - кейс-метод, МН 20.7 - бесіда-діалог)	МФО 3 – диференційований залік, МФО 4 – поточний контроль, МФО 5 – усний контроль, МФО 6 – письмовий контроль, МФО 8 - тестовий контроль,

6. МЕТОДИ КОНТРОЛЮ ТА СХЕМА НАРАХУВАННЯ БАЛІВ

Розподіл балів, які здобувачі освіти можуть отримати за результатами кожного виду поточного та підсумкового контролів, наведено в таблиці 7.

Таблиця 7 – Розподіл балів оцінювання

Види робіт, що контролюються	Максимальна кількість балів
МФО 6; МФО 8 – письмовий та тестовий контроль засвоєння теоретичних знань модуля М1: Кл1	20
МФО 6; МФО 8 – письмовий та тестовий контроль засвоєння теоретичних знань модуля М2: Кл2	20
МФО 5, МФО 8 – усний та тестовий контроль по ЗМ 1	8
МФО 4 - поточний контроль по ЗМ 2	10
МФО 5, МФО 8 – усний та тестовий контроль по ЗМ 3	8
МФО 5, МФО 8 – усний та тестовий контроль по ЗМ 4	8
МФО 5, МФО 8 – усний та тестовий контроль по ЗМ 5	6
МФО 5, МФО 8 – усний та тестовий контроль по ЗМ 6	5
МФО 5, МФО 8 – усний та тестовий контроль по ЗМ 7	5

МФО 5, МФО 8 – усний та тестовий контроль по ЗМ 8	5
МФО 5, МФО 8 – усний та тестовий контроль по ЗМ 9	5
Усього	100

Диференційований залік (МФО 3) з дисципліни виставляється студенту відповідно до наказів ректора про проведення семестрового контролю та кваліфікаційної атестації (<https://nung.edu.ua/department/navchalnyy-viddil/04-normatyvno-pravova-baza-universytetu>) згідно чинної шкали оцінювання.

Для визначення ступеня оволодіння навчальним матеріалом з подальшим його оцінюванням застосовуються рівні навчальних досягнень здобувачів вищої освіти, наведені в таблиці 8.

Таблиця 8 – Рівні навчальних досягнень

Рівні навчальних досягнень	Відсоток балу за виконання завдань	Критерії оцінювання навчальних досягнень	
		Теоретична підготовка	Практична підготовка
		Здобувач вищої освіти	
Відмінний	90...100	вільно володіє навчальним матеріалом, висловлює свої думки, робить аргументовані висновки, рецензує відповіді інших студентів, творчо виконує індивідуальні та колективні завдання; самостійно знаходить додаткову інформацію та використовує її для реалізації поставлених перед ним завдань; вільно використовує нові інформаційні технології для поповнення власних знань	може аргументовано обрати раціональний спосіб виконання завдання й оцінити результати власної практичної діяльності; виконує завдання, не передбачені навчальною програмою; вільно використовує знання для вирішення поставлених перед ним завдань
Достатній	75...89	вільно володіє навчальним матеріалом, застосовує знання на практиці; узагальнює і систематизує навчальну інформацію, але допускає незначні недоліки у порівняннях, формулюванні висновків, застосуванні теоретичних знань на практиці	за зразком самостійно виконує практичні завдання, передбачені програмою; має стійкі навички виконання завдання
Задовільний	60...74	володіє навчальним матеріалом поверхово, фрагментарно, на рівні запам'ятовування відтворює певну частину навчального матеріалу з елементами логічних зв'язків, знає основні поняття навчального матеріалу	має елементарні, нестійкі навички виконання завдання
Незадовільний	менше 60	має фрагментарні знання (менше половини) у незначному загальному обсязі навчального матеріалу; відсутні сформовані уміння та навички; під час відповіді допускаються суттєві помилки	планує та виконує частину завдання за допомогою викладача

Результати навчання з дисципліни оцінюються за 100-бальною шкалою (від 1 до 100) з переведенням в оцінку за традиційною шкалою («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно» відповідно до шкали, наведеної в таблиці 9).

Таблиця 9 - Шкала оцінювання: національна та ECTS

Національна	Університетська (в балах)	ECTS	Визначення ECTS
Відмінно	90-100	A	Відмінно – відмінне виконання лише з незначною кількістю помилок
Добре	82-89	B	Дуже добре – вище середнього рівня з кількома помилками
	75-81	C	Добре – в загальному правильна робота з певною кількістю грубих помилок
Задовільно	67-74	D	Задовільно - непогано, але зі значною кількістю недоліків
	60-66	E	Достатньо – виконання задовольняє мінімальні критерії
Незадовільно	35-59	FX	Незадовільно – потрібно попрацювати перед тим, як отримати залік або скласти іспит
	0-34	F	Незадовільно – необхідна серйозна подальша робота

7. ЗАСОБИ НАВЧАННЯ

Для проведення лекцій необхідним є наявність мультимедійного проектора, персонального комп'ютера, презентатора та екрану. У разі проведення занять он-лайн є потреба в персональних комп'ютерах викладачеві та студентам з наявними камерами та мікрофонами для візуалізації презентацій та ідентифікації осіб.